

34. Запис автора 16 січня 1994 р. від Коцян Гафії, 1909 р.н., жительки с. Кричанівки, Могилів-Подільського району, Вінницької області.
35. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк.200. – Т.1.
36. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 21193. – Арк.121, 228. – Т.1.
37. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.6. – Т.3.
38. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.361. – Т.3.
39. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.57. – Т.4.
40. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.200, 214. – Т.5.
41. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк.88, 117. – Т.2.
42. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.76. – Т.4.
43. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.83. – Т.5.
44. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.52. – Т.7.
45. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25317. – Арк.77, 83, 134, 161, 205. – Т.2. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25342. – Арк.76. – Т.4. ДАВіО – Ф.Р - 6023. – Оп. 412. – Спр. 25347. – Арк.27, 196, 197. – Т.5.
46. Винокурова Ф. Голод 1932-1933, 1946-1947. Вінницька область. – Вінниця, Антекс-УЛПД, 1998.- С.55.
47. Юрчишин М. Павлоградське повстання // Сільські вісті. – 2009. – 20 лютого – С. 5

Руслан Зелінський

ІДЕОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РЕПРЕСИВНОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ В СЕЛАХ ЛІТИНЩИНИ НА ШПАЛЬТАХ ГАЗЕТИ «КОЛЕКТИВІСТ»

***Анотація.** В статті висвітлено інформаційно-ідеологічний супровід радянських політичних репресій на селі. Зроблено оглядовий опис публікацій газети «Колективіст» за 1933 рік Літинського району Вінницької області. Показано роль засобів масової інформації в організації політичних репресій сталінського періоду.*

***Ключові слова.** Колективізація, репресії, Літинщина, куркулі, шкідники, саботаж, колгосп, класова боротьба.*

Ruslan Zelinskyi

IDEOLOGICAL SUPPORT OF REPRESSIVE SOVIET POLICY IN THE VILLAGES OF LITYN REGION IN THE COLUMNS OF THE NEWSPAPER "KOLEKTIVIST"

***Abstract.** The article covers the informational support of Soviet political repressions in the countryside. An overview description of the publications of the "Collectivist" newspaper for 1933 in the Lytinsky district of the Vinnytsia region was made. The role of the mass media in the organization of political repressions during the Stalin period is shown.*

***Keywords.** Collectivization, repression, Lytynshchyna, kulaks, pests, sabotage, collective farm, class struggle.*

В історичному перебігу подій радянської доби в Україні особливим трагізмом відзначені політичні репресії, в тому числі в українському селі. Колективізація та Голодомор 1932-1933 рр. поставили українську націю на грані фізичного виживання. Одним з методів радянської карально-репресивної політики на селі була боротьба з так званим шкідництвом. На січневому 1933 р. пленумі ЦК ВКП(б) в промові «Про роботу на селі» Й. Сталін заявив, що завершення колективізації не поклато край класовій боротьбі. Навпаки виникла потреба в подальшій боротьбі з шкідництвом, саботажем, а отже пошуку антирадянських елементів серед «комірників, завгоспів, рахівників, секретарів тощо», які «здійснюють в колгоспах таку саботажницьку та шкідницьку роботу, що колгоспам від них непереливки» [1].

Активним рупором більшовицької диктатури була партійна преса всіх рівнів. Друкований орган Літинського райкому партії Вінницької області «Колективіст» також був інструментом ідеологічної боротьби з ворогами народу. Публікації за 1933 рік на шпальтах газети «Колективіст» на конкретних фактах ілюструють перебіг класової боротьби на терені Літинщини.

В довоєнному аграрному секторі більшовиками практикувалась організація колгоспів в кожному, навіть маленькому селі. А в таких великих селах, як Багринівці їх було три; колгосп ім. Сталіна, колгосп ім. Алексєєва та колгосп ім. Яковлева. Так, в Літинському районі на початок 1933 року налічувалось 46 колгоспів, а до середини цього року їх кількість зросла до 49-ти.

Проте звернемося до конкретних фактів «полювання на відьом». В січневому номері 1933 року районна газета друкує статтю про недоліки в підготовці до весняної сівби. Зазначено, що в свинорадгоспі не вистачає посівного матеріалу, бо «розбазарено та розкрадено куркульсько-ворожими елементами, що за «благосклонним» відношенням директора Заблоцького попролазили до радгоспу». Рахівника Ізопольського звинувачено в крадіжці мішка ячменю, а «підкуркульника» Колесника П. - 10 пудів зерна. Дісталось й «куркулям» Койку М. та Семенюку П., якими «теж багато розкрадено». Ці ж куркулі, мовляв, крадуть також концентровані корми для коней. І все це, як вказано в публікації, при пасивності директора. Погасний стан справ в господарстві пояснюється тим, що «партосередок ... робітком .. нічоґісенько не роблять щоб налагодити політично-масову роботу, піднести активність робітників радгоспу на подолання куркульських дій, головоствєства дирекції» [2]

Колгоспник Зелениця стурбований, що в Новоселице-Літинському колгоспі не розпочато підготовку до посівної кампанії. А все тому, що на його думку, призначили бригадирів, які проявили себе як «шкідники колгоспного будівництва». Так, продовжує дописувач, Яремчук Андрій, що активно виступав проти хлібозаготівель, організував розкрадання хліба на полі, Сивак Степан та Бойчук А. також виступали проти хлібозаготівель і крали хліб на полі й посівматеріал восени, за що суд їх осудив. Колгоспники, пише автор статті, що були присутні на засіданні ради виступали проти призначення цих «людців»,

але під натиском голови колгоспу Бойчука їх призначили бригадирами. Тому необхідно «підібрати клясово-витриманих бригадирів ударників...» [3]

На означення класових ворогів вживаються не лише загальноприйняті ідеологічні штампи того часу, але й місцеві характеристики, що визначають належність до повстанського руху. Так, відставання Новоселице-Літинського колгоспу у здаванні насінневого фонду газета пояснює тим, що «окремі куркульсько-шепелівські недобитки, як ось Яремчук А., Сивак С. і інші агітують серед колгоспників. «Не турбуйтеся за насіння, прийде весна, держава насіння дасть». А колгоспне керівництво, мовляв, «приховано підтримує цю куркульську агітацію». Дописувач пропонує перевірити чи всі колгоспники здали зерно, що мали в індивідуальному користуванні. [4]

Газета відмічає кращих з 46-ти колгоспів, які виконали план засипання насінневих фондів. Серед них Антонівський колгосп – 133 % до плану, Кільянівський колгосп – 109 %, Осолінський колгосп – 93,6 %. Однак Багринівський колгосп ім. Сталіна згяньбив ім'я вождя і засипав в засіки зерна лише 38 % до плану. Загалом по району станом на 01.02.1933 р. виконано план формування насінневого фонду зернобобових культур на 57,2 %. Приховані резерви у виконанні планових показників більшовицькі керманічі вбачають в тому, щоб «повернути неправильно роздане, розкрадене та розбазарене» [5]

Те ж саме стосується і Дяковецького колгоспу. В цьому господарстві, на думку дописувача, голова колгоспу Москаленко, завгосп Іванцов, та голова сільради Гуменюк продовжують саботувати готування до весняної сівби засипку насінневого фонду. Тоді як колгосп має засипати для посіву 750,42 цнт насіння зернобобових культур, засипано 138 цнт. А вихід із ситуації стандартний – знову рецепт вирішення проблеми: «Повернути неправильно роздане, розкрадене та розбазарене» [6]

У лютому 1933 року насінневого фонду по району засипано 54. 3 % від плану. Друкований орган літинських більшовиків суворо вказує, що «в районі не досить розгорнуто більшовицької боротьби за насіння з боку більшості партосередків (Багринівці, Борків, Літинка, Івча), більшості уповноважених РПК, управ колгоспів та сільрад, які замість переключити себе та мобілізувати колгоспні й бідняцько-середняцькі маси на цю бойову ділянку роботи, поклялись на самоплив й проявляють свою опортуністичну благодущність, дають змогу куркульсько-петлюрівським та шепелівським недобиткам (Вонячин, Н.-Літинська, Сосни і др.) саботувати засипку насінньфонду».[7]

А ось у Борківському колгоспі, як зазначає газета, після того як господарство «очищено від ворожого елемента, розкрадальники колгоспної власності засуджені, в колгоспі сталося величезне пожвавлення активності» Але є ще один чинник, зазначено в статті, що заважає в роботі – з колгоспу втік рахівник-комсомолец Чинюк під виглядом курсів. Тому «РК ЛКСМУ повинен вжити найрішучіших заходів до дезертира з колгоспного фронту».[8]

Проте тікають не лише з Борківського колгоспу. Секретар Дашковецького партосередку колгоспу ім. Чернявського Павлюченко

покинув село і виїхав в Харків для вступу до інституту. За такий вчинок бюро Літинського РПК виключило секретаря з партії та запропонувало парторганізації інституту відрахувати його з навчального закладу.[9]

Відставання колгоспу Літинських Хуторів автор статті «Вибити клясового ворога з бригади, негайно завершити сівбу» вбачає в тому, що в бригаду № 1, мовляв, проліз класовий ворог син куркуля Д. Курочка, «що розклав бригаду, зриває сівбу». [10]

У квітні 1933 року в районі нараховується 49 колгоспів, які засіяли 32,7 % зернових до плану. На 100 % справився Кільнянівський колгосп, 86 % засіяли Сосни, в Яцківцях план виконали на 7,5 %, в Почапинцях – на 6,7 %.[11]

Для заохочення передовиків влада практикує так звані Червоні дошки, куди заносить назви кращих колгоспів. У квітні 1933 року на таку дошку потрапили Кільнянівський колгосп, який виконав 100 % посівних завдань, Соснівський – 86 %, Антонівський – 82,3 %, Новоселице-Залужнянський – 82,2 % та Літинецький – 72,8 % засіяно зернових до плану.[12]

Разом з тим на Чорну дошку заносять колгоспи, які не виконують намічених планових завдань. До Чорної дошки занесено Почапинецький колгосп, який виконав план з посіву на 6,7 %, Гута-Літинський – 15%. Вінниковоцький – 17,3 %, Майдан-Стасівський – 18,4 %.[13]

Кореспонденти газети, під колоритними іменами Зоркий та Шуляк, переймаються низьким показником посіву в Хутірсько-Літинському колгоспі, де засіяли 266 га або 79 % до плану. Пояснення голови колгоспу про відсутність родючих площ для посіву вважають куркульською теорією. А причину негарздів вбачають не у відсутності землі, а «в тому, що провід колгоспом захопила куркульсько-петлюрівська зграя, що саботує, зриває сівбу». Гнівні дописувачі дають їй характеристику колгоспному рахівникові Андрікевичу В., який, на їх думку, «до вступу в колгосп мав куркульське господарство ...», а батько його дружини та два її брати «були активними бандитами банди Шепеля». [14]

За задумом більшовицької пропаганди серед, так званих, шкідників мають бути присутні представники різних соціальних верств населення, в тому числі й національно-визвольного руху. До такої категорії рупор літинських більшовиків відніс голову Супрунівського колгоспу, який, мовляв, покриває злодіїв. А причиною цього газета вбачає в минулому голови колгоспу, а саме: «грабування трудящих селян, звіряче катування, погроми єврейської бідноти – ось деякі картини з минулого цього жовто-блакитного героя глитайської «вільної матері України», петлюрівського старшини Приймака М.» І звісно ж, вимога суворо засудити петлюрівця Приймака.[15]

У Яцківському колгоспі «завелися» злодії Нестерук Іван, Нестерук Ярина, Токар Марія та Токар Лукія, які, на думку автора статті Ковеля А., крали засаджену картоплю та висадки буряку. При цьому колгоспники, як стверджує дописувач, їх ловили, а керівництво колгоспу прощало. Тому автор замітки пропонує Нестерук Ярину, яка викопала 50 корчів картоплі, вигнати з колгоспу.[16]

В літинських комуністів, як і по всій країні, на часі стоїть питання чистки партійних рядів. Зокрема, в Борківському партосередку готуються до чистки партії «під знаком посилення партійно-масової роботи в колгоспі, виконання господарчо-політичних кампаній» [17]. А ось Осолінський партосередок замість конкретних заходів з чистки партії формально вирішив «схвалити рішення про чистку, постанову прийняти до відому». Або за висловом автора газетної замітки під ім'ям «Комуніст» прийняли «алілуйське рішення» [18]. Непокоїть дописувача Грушку стан справ щодо очистки партії в Балинському партосередку. Грушка зауважує, що кандидат партії Циганський О. «замість мобілізувати колгоспні маси на виконання плану сівби, одверто виступив з куркульською агітацією, що політика партії невірна, вона веде колгоспи до занепаду».[19]

Не залишилася осторонь на шпальтах газети і антирелігійна пропаганда. Атеїсти слідкують за церковними датами. Так, М.П. Семенів в своїй статті наголошує, що 1933 року Великдень є особливим, який є «1900 літнім юбілеєм – «священним роком» смерті ніколи не існувавшего христа». Далі войовничий безбожник закликає зустріти Великдень ударною сівбою, стовідсотковим виходом на роботу й будівництвом у Вонячині сельбуду. При цьому шибками для вікон сельбуду має слугувати скло з образів, яке організують осередки «войовничих безвірників».[20]

Гнівні та суворі заклики більшовицьких активістів мали своє логічне продовження в репресивних діях каральних органів. Газета «Колективіст» публікує наслідки такої діяльності. Так, виїзна сесія Літинського нарсуду 21 січня 1933 року розглянула справу про «куркульських агентів» з с. Супрунова Гурського Олександра, Олексієнка Пилипа, Марієнка Танаса та Кобильського Степана, яких звинувачували в спекуляції коней та реалізації конячого м'яса. Гурського позбавили волі на 5 років з відбуванням в виправних таборах, Олексієнка, Марієнка ув'язнили на 4 роки, а Кобильського оштрафували.[21]

Згодом 26 квітня 1933 року судово-слідча бригада Літинського нарсуду судила «куркульських саботажників, зривників весняної сівби по одноосібному сектору у с. Вонячині». Пролетарське «правосуддя» засудило Франчука Дем'яна «на 8 років позбавлення волі з відбуттям у далеких таборах, з поразкою в правах після відбуття мір соцзахисту на 4 роки та конфіскацією майна на 400 крб.», а Стасюня І. «до позбавлення волі з відбуттям в далеких таборах на 5 років та стягнення штрафу 200 крб.» [22] Через три дні 29 квітня ця ж судово-слідча бригада вже вершила долі людей в с. Борків. Вирок суду був не менш суворий: засуджено «куркуля Якубишина – за зрив сівби, відмовлення сіяти ранні ярі культури, до позбавлення волі на 6 років з відбуттям у далеких таборах та з поразкою в правах після відбуття мір соцзахисту на 4 роки, з стягненням штрафу на користь держави в сумі 400 крб. Куркуля Хвицуна – за зрив сівби, за відмовляння засіяти площу ярими культурами – до позбавлення волі на 5 років з поразкою в правах на 3 роки та штрафу на користь державі в сумі 300 крб.»[23]

Не оминула зла участь й керівництва району. Щоправда обійшлося без кримінальних покарань, але Вінницький обком КП(б)У прийняв постанову «Про стан у Літинському районі». У документі зазначено, що «колгоспи району дуже засмічені ворожим елементом – «колишніми людьми». А районне керівництво на чолі з секретарем партії Галушком не організували боротьбу з «куркульсько-петлюрівським впливом». Констатовано відсутність репресій «до ворогів народу, які зривали завдання партії та влади на селі». Як наслідок такого стану справ очільника літинських комуністів Галушка з роботи звільнено та оголошено йому догану. Крім цього перепало й попереднику Галушка, як вказано у статті, колишньому голові Літинського району Моркві, який 8 місяців у 1932 року очолював район, а на той час вже працював в Могилівському районі. Отже голову Могилівського райвиконкому також звільнено з посади та притягнуто до партійної відповідальності.[24]

Наведені вище факти газетних публікацій є підтвердженням цинізму, зухвалості та людиноненависницької суті радянської влади та її пропаганди. На тлі того як під час Голодомору 1932-1933 років в Літинському районі померло за приблизними підрахунками 8434 чоловіка [25], друкований рупор більшовизму звеличував злочинний режим та сприяв здійсненню репресій в українському селі.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t13/t13_36.htm. Електронний ресурс. -Сталин И. В. О работе в деревне// И. В. Сталин. Сочинения. — Т. 13. — М.: 1951. — С. 229.
2. Виїзна бригада «Колективіст» Чумак, Грінберг. Покласти край опортуністичному покладанню на самоплив у готуванні до весняної сівби / Колективіст. - 1933. - 20 січня, № 9
3. Колгоспник Зелениця М. Не допустити до складу бригадирів куркульсько-ворожий елемент / Колективіст. – 1933. - 20 січня, № 9
4. Ф.П. Нещадно розтрощити куркульсько-шепелівську агітацію, негайно зібрати насінньфонд / Колективіст. – 1933. – 2 лютого, № 14
5. Повернути неправильно роздане, розкрадене та розбазарене. Всі сили і засоби на вивершення зсіпання насіння в найближчі дні / Колективіст. – 1933. – 5 лютого, № 14
6. З.К. Саботаж триває далі / Колективіст. – 1933. – 17 лютого, № 18
7. Щонайшвидше закінчити засипку насінневих фондів / Колективіст. – 1933. – 19 лютого, № 19
8. Борківський колгосп знову іде в гору / Колективіст. – 1933. - 2 квітня, № 31
9. Секретар РПК Лобанов. Про дезертирів із села, мобілізованих у зв'язку з рішенням ЦК КП(б)У від 29-IV – секретарями осередків та парторганами / Колективіст. – 1933. – 29 травня, № 49
10. 3-ий. Вибити клясового ворога з бригади, негайно завершити сівбу / Колективіст. – 1933. – 2 червня, № 50
11. Засіяно ранніх зернових по колгоспах і одноосібному секторі по селах району на 15-IV-33 р. (за зведенням РЗВ у відсотках до пляну) / Колективіст. - 17 квітня, № 36

12. Червона дошка / Колективіст. - 1933. - 23 квітня, № 38
13. Чорна дошка / Колективіст. - 23 квітня, № 38
14. Козловський. Клясовий ворог зриває сівбу, а сільрада цьому потурає / Колективіст. - 1933. - 23 квітня, № 38
15. Зоркий та Шуляк. Розгромити на голову демобілізацію, куркульський саботаж / Колективіст. - 1933. - 8 червня, № 52
16. САП. Розгромити петлюрівщину у Супрунівському колгоспі / Колективіст. - 1933. - 17 червня, № 55
17. Ковель А. Засудити злочинську зграю / Колективіст. - 1933. - 30 червня, № 60
18. Фролова. Розгорнули підготовку до чистки партії / Колективіст. - 1933. - 11 червня, № 53
19. Комуніст. Аліпуйське рішення осолинського осередку / Колективіст. - 1933. - 11 червня, № 53
20. Грушка. Балинський осередок до чистки партії не готується / Колективіст. - 1933. - 11 червня, № 53
21. М.П. Семенів. 100 відс. виходом на роботу, вдарним переведенням сівби по-більшовицькому вдаримо по попівсько-куркульському великодню / Колективіст. - 1933. - 17 квітня, № 36
22. Куркульсько-хижацьке нищення коней / Колективіст. - 1933. - 29 січня, № 13
23. Т-ський. Куркульські саботажники перед пролетарським судом / Колективіст. - 1933. - 5 травня, № 41
24. Про стан у Літинському районі. Постанова Обкому КП(б)У / Колективіст. - 1933. - 19 лютого, № 19
25. Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1934-1933 років в Україні. - К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. - С. 217.

Віктор Доценко, Михайло Жолоб

ТОРТУРИ ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ФІКТИВНИХ ЗІЗНАНЬ СПІВРОБІТНИКАМИ НКВС ПІД ЧАС ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ (1937 – 1938 РР.) НА ПОДІЛЛІ

***Анотація.** У статті на основі аналізу архівних документів та наукових публікацій висвітлюються особливості застосування тортур при організації допитів заарештованих громадян, які проходили по сфабрикованих співробітниками радянських карально-репресивних органів справ під час Великого Терору на Поділлі. Встановлено, що тортури набули масового використання під час роботи слідчих на Поділлі. Більшість заарештованих проходили через побиття та допити з застосуванням тортур. До значної кількості в'язнів застосовувався «конвеєр» для отримання потрібних свідчень.*

***Ключові слова.** Тортури, Великий Терор, Поділля, допити, побиття.*